

УДК 373.3/.5.043.2-056.2/.3:[37.016:796]

Трояновська М. М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті порушено питання проведення занять фізичної культури з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, адже важливо підготувати майбутніх педагогів до роботи, забезпечити інструментарієм та допомогти їм оволодіти глибокими знаннями свого предмета, технологіями, методами роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Висвітлено різні підходи до роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Проаналізовано як краще підготуватися до роботи з учнями в умовах інклюзивної освіти. Визначено ефективні прийоми застосування під час роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *учні з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, фізична культура, здоров'я.*

Постановка проблеми. Проблема навчання дітей з особливими потребами набуває широкої актуальності сьогодні. Освітній інклюзивний простір стає доступним для таких дітей, адже право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах закладу загальної середньої освіти – це право всіх дітей. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства [3; 6].

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в масові заклади загальної середньої освіти – це процес, який набуває усе більшого розповсюдження в освіті. Такий підхід до їхнього навчання зумовлений багатьма причинами різного характеру. Однією з них є й те, що надання освітніх послуг дітям з особливостями психофізичного розвитку в закладах інтернатного типу певною мірою призводить до зниження у частини з них соціальної компетенції та дезадаптації в цілому [10].

Конституція України, Закон України «Про освіту» гарантують усім дітям право на освіту, отже, і можливість реалізувати це право в усіх державних закладах загальної середньої освіти належно від статі, раси, національності, соціального та майнового стану, місця проживання, стану, здоров'я та інших чинників. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема задоволення освітніх потреб дітей і молоді з особливими потребами, які мають проблеми, пов'язані зі здоров'ям і розвитком [4; 5].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою. Визнання прав таких дітей, їх інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти [7].

З огляду на це перед державою стоїть гостра проблема залучення наших співгромадян, що мають особливі потреби, в соціум, проблема їх активної адаптації, соціалізації та розвитку в рамках суспільства і на благо суспільства. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є розвиток в Україні інклюзивної освіти [9].

Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана, насамперед, з тим, що число дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно росте. Загалом дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, в Україні понад 1 мільйон, що становить 12 % від загальної кількості дітей у країні [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Від здоров'я кожної людини залежить повноцінність нашого суспільства. Невід'ємним компонентом турботи стану здоров'я є адекватна рухова активність. Рух є одним з головних умов існування живого світу й прогресу в його еволюції. Якщо дитина обмежена в цій природній потребі, то його природні задатки поступово втрачають своє значення. Обмеження рухової активності призводить до функціональних і морфологічних змін в організмі й зниження тривалості життя (В. Бальсевич [1]; Л. Матвеев [8]).

Проблемами інклюзивної освіти займалися D. Ferguson, G. Meyer, L. Jeanchild, L. Juniper, E. Ярская-Смирнова, І. Задорін, В. Міхалюк, Е. Колесникова, Е. Новикова, А. Федоров.

Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами досліджувались Л. Акатовим, М. Басовим, В. Лебединським, Е. Мастюковою, М. Певзнером та ін.

Проблема інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими потребами у закладах загальної середньої освіти стала предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів, серед яких В. Бондар, Л. Дробот, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Т. Скрипник, Н. Стадненко, О. Таранченко, В. Тарасун, Andrews & Lupart, 2000; Ballard, 1999; Barton, 2001; Booth & Ainscow, 1998; Clark, Dyson & Millward, 1995; Christensen & Rizvi, 1996; Hutchinson, 2002; Rouse & McLaughlin, 2000; Wade, 2000 та ін.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні аспекти проведення занять фізичної культури з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Завдання роботи

1. Проаналізувати теоретичні аспекти проведення занять фізичної культури з учнями з особливими освітніми потребами.

2. Визначити різні підходи до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

3. Проаналізувати ефективні прийоми, які застосовуються під час роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, можна використовувати такі підходи:

1. Диференційоване навчання з метою більшої індивідуалізації навчання. Для кращого розвитку дитини це:

– введення спеціальних розділів в освітню програму для дітей з ООП, відсутніх в освітніх програмах;

– систематизація вправ і завдань за видами захворювань.

Готуючись до уроків, до цих дітей потрібно робити індивідуальні картки – завдання. Під час підготовки спортивних змагань для них комбінують варіанти завдань, які учні відпрацьовують в рамках занять з додатковою освітньою програмою «Адаптивне фізичне виховання» [10].

2. Використання різноманітних засобів для запобігання втоми: чергування рухової й практичної діяльності, виконання рухових завдань і вправ з невеликими навантаженнями, використання цікавого й барвистого дидактичного матеріалу і засобів наочності для активізації учнів.

3. Підвищувати рівень активності. Активність є однією з найважливіших характеристик усіх психічних процесів, багато в чому визначає успішність їх протікання і є необхідною умовою успішності процесу навчання школярів з ООП на уроках фізичної культури.

4. Використання спеціальних методів (наочних (ілюстрація, демонстрація), практичних (вправи, методи контролю, самоконтролю і взаємоконтролю), прийомів і засобів навчання, які сприяють пізнавальній діяльності учнів, формують необхідні навчальні навички на уроках фізичної культури, які сприяють розкриттю і розвитку потенціалу учнів, в тому числі спеціалізовані комп'ютерні технології.

Комплексний підхід є також одним з методологічних принципів побудови системи виховної роботи, що забезпечує всебічний, гармонійний розвиток особистості. Пов'язуючи цілі з результатами, він об'єднує всі основні елементи виховного процесу: завдання, зміст, принципи, форми, методи, що вже саме по собі покращує результати. Комплексність вимагає планування не одного, а декількох розвивально-виховних завдань одночасно в кожному заході, своєрідного «акорду» впливів, не припускає однобокості і перекосів у змісті, формах і методах роботи, застерігає проти гіпертрофованого розвитку одного напрямку виховання на шкоду іншим, забезпечує реалізацію завдань одного напрямку у формах іншого, що також значною мірою економить час педагога та дитини і забезпечує цілісний вплив на особистість дошкільника, а отже, підвищує результативність виховної дії [10].

Спираючись на емоційну й пізнавальну сферу дітей з відхиленнями у розвитку, застосовуються такі ефективні прийоми, як:

– ігрові ситуації;

– ігрові тренінги, що сприяють розвитку вміння спілкуватися з іншими;

– психогімнастика і релаксація, що дозволяють зняти м'язові спазми й затиски.

Працюючи з дітьми з відхиленнями у розвитку, вважається, що природне ігрове середовище, в якій відсутній примус, дає можливість для кожного такого учня знайти своє місце, проявити ініціативу й самостійність, створити сприятливі умови для реалізації їх природних здібностей, швидше адаптуватися до нових умов, впевненіше почувати себе в самостійному житті. В даному випадку, мотиваційний потенціал гри спрямований на більш ефективне освоєння освітньої програми школярами з ООП [5].

Звичайно, все це повинно здійснюється на доступному дітям рівні й за допомогою вчителя. Під час підбору змісту занять для учнів з ООП, треба враховувати, з одного боку, принцип доступності, а з іншого боку, намагатися не допускати зайвого спрощення матеріалу. Оскільки група дітей з ООП вкрай неоднорідна, то задавати завдання треба адекватні можливостям кожного учня [4].

5. Прояв педагогічного такту. Постійне заохочення за найменші успіхи, надання своєчасної допомоги кожній дитині з відхиленням в розвитку, формування в них впевненості у власних силах і можливостях.

Чисельність дітей з особливими освітніми потребами збільшується, оскільки жорстка освітня система не готова до задоволення індивідуальних потреб таких дітей у навчанні. Ці діти стають відокремленими й мимоволі виключаються із загальної системи. Інклюзивна освіта, вірно організована, допоможе запобігти дискримінації щодо таких дітей, підтримати дітей з особливими потребами в їх праві на гідне життя, вільний розвиток. Допоможе їм бути рівноправними членами суспільства [5].

Інклюзивне навчання базується на певних принципах, основними з яких можна визначити такі:

– усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

– школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;

– забезпечення якісної освіти для всіх дітей шляхом розроблення відповідних навчальних планів, застосування організаційних заходів, розроблення стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами;

– діти з особливими освітніми потребами за потреби мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання [9].

Недоліками інклюзивної освіти є психологічна неготовність суспільства до прийняття людини з обмеженими можливостями здоров'я, недосконалість системи соціальної підтримки і забезпечення таких осіб та інвалідів.

Висновки. Аналіз наукових робіт указує на те, що на сучасному етапі потрібні спеціально підготовлені фахівці. У більшості педагогів відсутня психолого-педагогічна підготовка, відсутня мотивація до роботи з даною категорією дітей, наявний страх, розпач, бажання уникнути такої роботи тощо. Сучасний педагог, працюючи з дітьми з особливими потребами, повинен оволодіти глибокими знаннями свого предмета, технологіями, методами, прийомами та підходами до роботи з такими дітьми.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі дозволили визначити актуальні проблеми удосконалення підготовки майбутніх вчителів фізичної культури з урахуванням вимог до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Використані джерела

1. Бальсевич В. К. Физическая культура для всех и каждого / В. К. Бальсевич. – М. : Физкультура и спорт, 1988. – 208 с.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : [Монографія] / А. А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
3. Колупаєва А. А., Савчук А. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: Науково-методичний посібник. / А. А. Колупаєва, А. О. Савчук ; (Серія «Інклюзивна освіта»). – К. : Науковий світ, 2010. – 196 с.
4. Колупаєва А. А. Вступ до інклюзивної освіти: Навчальний курс / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова – (Серія «Інклюзивна освіта»). – К. 2010. – 20 с.
5. Куртова Г. Ю. Визначення відношення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в інклюзивному класі / Г. Ю. Куртова, О. А. Архипов, М. Ю. Короп, В. Г. Гамов, О. В. Вертель // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Вип. 147. – Том I. – Серія: Пед. науки. – Чернігів: ЧНПУ, 2017. – С. 312–315.
6. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 542 с.
7. Піддубний М. А. Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами: основні положення, стан упровадження / М. А. Піддубний. – Тематичний збірник праць Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – Рівне : РОППО, 2014. – С. 312–322.
8. Трояновська М. М. Готовність майбутніх вчителів фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами / М. М. Трояновська. – Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. – Вип. 151. – Том I. – Серія: Пед. науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2018. – С. 298–300.

9. Трояновська М. М. Стан здоров'я школярів 10-11 років з вадами слуху. / М. М. Трояновська. – Вісн. Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. – Вип. 152 (2). – Том I. – Серія: Пед. науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2018. – С. 165–168.
10. Юхимець І. В. Структура і моделі системи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в навчальному закладі / І. В. Юхимець. – Науково-методичний посібник. – Рівне : РОППО, 2012. – 62 с.

Troyanovskaya M.

THEORETICAL ASPECTS OF REALIZATION OF EMPLOYMENTS OF PHYSICAL CULTURE WITH PUPILS WITH THE SPECIAL EDUCATIONAL NECESSITIES IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

This article discusses the issue of conducting physical education classes with schoolchildren with special educational needs in the context of inclusive education, since it is important to prepare future teachers for work, provide tools and help them to master the profound knowledge of their subject, technologies and methods of working with children with special educational needs. The urgency of the problem of inclusive education is connected, first of all, with the fact that the number of children in need of correctional training is steadily increasing. In general, children in need of correction of physical and / or mental development in Ukraine have more than 1 million, which is 12% of the total number of children in the country. The problem of teaching children with special needs is becoming increasingly relevant today. Educational inclusive space becomes accessible to such children, because the right to equal access to quality education and training at the place of residence in a general educational institution is the right of all children. The concept of inclusive education reflects one of the main democratic ideas – all children are valuable and active members of society. In view of this, the state faces an acute problem of attracting our fellow citizens with physical disabilities into society, the problem of their active adaptation, socialization and development within society and for the benefit of society. One of the solutions to this problem is the development of inclusive education in Ukraine. Different approaches to work with pupils with special educational needs are highlighted. It is analysed how to better prepare for work with students in conditions of inclusive education. The effective methods of application during work with pupils with special educational needs are determined. The analysis of scientific papers indicates that at the present stage, specially trained specialists are needed. And, most teachers do not have psychological and pedagogical training, there is no motivation to work with this category of children, there is fear, despair, a desire to avoid such work, and so on. A modern educator, working with children with special needs, must acquire profound knowledge of his subject, technologies, methods, techniques and approaches to working with such children.

Key words: *pupils with special educational needs, inclusive education, physical culture, health.*

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.